Talendikeskuse suveseminar 2021

“Et anded ei kuhtuks”

26.august 2021

Pärnu Raeküla kool

Suveseminari kokkuvõte

Kokkuvõte on mõeldud täienduseks seminari slaididele, mis on kättesaadavad talendikeskuse kodulehel

Seminariga tähistati MTÜ Eesti Talendikeskuse 5.sünnipäeva. Talendikeskuse asutaja- ja juhatuse liige **Viire Sepp** andis lühikese ülevaate ühingu loomisega seotud asjaoludest ja tegevuse eesmärkidest. Talendikeskuse juurde on koondunud inimesed, kes erinevates rollides – olgu lapsevanema, uurija ja õppejõuna, pedagoogina, tugispetsialistina, haridusametniku või -juhina – on sügavamalt huvitatud andekuse temaatikast. Seega võib öelda, et talendikeskuse võrgustikus on esindatud laiapõhjaline kompetents ja mitmekülgne kogemus. Talendikeskuse peamine missioon on teadlikkuse tõstmine andekusega seotud eripäradest ja vajadustest nii haridussüsteemis kui ühiskonnas laiemalt ning seeläbi parema arengukeskkonna loomine annete arenguks.

Raeküla kool on käesoleval õppeaastal seadnud andekuse temaatika kooli arendustegevuse fookusesse ja seetõttu oldi väga rõõmsalt valmis seminari võõrustama. Kooli direktor **Liilia Oberg** tuletas osalejaid tervitades meelde oma kogemust, kui ta haridusministeeriumi ametnikuna pidi ette valmistama 2004.aastal toimunud talendikonverentsi ettekannet. Ettekanne on ilmunud ajakirjas “Haridus” nr 3. Ajakirjas on lisaks sellele veel mitmeid andekuse ja loovuse teemalisi artikleid, nii et tasub link avada, alla laadida ja materjalidega tutvuda https://www.digar.ee/arhiiv/et/kollektsioonid/40471

Millised plaanid on laste ja noorte annete märkamise ja toetamisega riigi tasandil, kõneles HTM noorte- ja andepoliitika osakonna peaekspert **Marek Järvik**. Tema ettekande põhjal on ilmunud artikkel 3.sept. Õpetajate Lehes https://opleht.ee/2021/09/andekate-arendamine-saab-rohkem-tuge/

Tartu Veeriku koolis on juba kaks aastat läbi viidud nn *pull-out programmi* (eelmisel suveseminaril leidis talendikeskuse juhatuse liige Tiina Mikk sellele õppevormile ka väga sobiva eestikeelse vaste – “noppeõpe”). Kui esimesel aastal rakendati seda lennuüleselt 3.klasside matemaatikas võimekate õpilastega, siis programmi edu innustas kooli laiendama seda ka teistele valdkondadele. Programmi algataja ja juhtõpetaja **Karin Konksi** viis selle baasil läbi tegevusuuringu oma magistriõpingute lõpetamiseks. Nüüd oli tal kahe aasta kogemuse põhjal jagada kasulikke nõuandeid sellise noppeõppeprogrammi korraldamiseks. Kogemused on laiendatavad kõigile õppeainetele ja kõigis kooliastmetes. V. Sepp lisas, et hea tahtmise korral isegi lasteaias ja ülikoolis.

Karin on kõnelnud oma kogemusest ka intervjuus taskuhäälingu „Õpime koos“ tegijatega (#94). Kuula https://podcast.ee/opime-koos/andekad-opilased-noppeope-karin-konksi/

Andekuse temaatikaga seonduvaid väitekirju tuleb meie ülikoolides ette üsna harva. Seekord oli rõõm esitleda värsket teaduste doktorit, varem Virtsus ja sügisest Randveres direktoriametit pidavat **Stanislav Nemeržitskit**, kelle teaduslik huvi on seotud loovuse kui arendatava omaduse toetamisega.

Temalt said kuulajad kaasa häid mõtteid, kuidas seda kodus ja koolis teha. Loovuse kontekstis tuleb eristada loovat eneseväljendust (argiloovus, nt kritseldamine vm) ja originaalset-erakordset tulemust (ehk andekust).

Kasulikkuse kriteerium on loovsaavutuse hindamisel väga oluline. Motivatsiooni aspektist on sageli küsimus välise ja seesmise motivatsiooni vahekorrast. Stanislav rõhutas, et väga tähtis ja motiveerimise mõttes ka väga oluline on lapse saavutuste teadvustamine. Kas lapse saavutustest saavad teada ka teised, on seotud tunnustamisega (nii kodus kui haridusasutuses).

Sageli on tähelepanu fookus auhinnal: lihtsam on preemiaga meelitada laps koolitegevust lõpetama, aga selline väline motivaator ei suuna ega julgusta last riske võtma. Oluline on siduda väline motivatsioon lapse seesmiste vajadustega: kui lapse huvi on seotud mingi konkreetse valdkonnaga, siis materiaalne auhind/kink, mis on seotud selle huviga, toetab ka seesmist motivatsiooni. Loovuse avaldumiseks on väga tähtis ka segavate faktorite (nt telefon) elimineerimine. Peame õppima nii konstruktiivset kriitikat andma (lapsevanem/õpetaja) kui ka kriitikat vastu võtma (õpilane). Lapsevanem ja õpetaja peaks küsima lapse käest, kuidas laps ise loovust näeb ning mõtlema, kelle loovust ma tahan toetada, - kas enda või lapse oma. Stanislavi doktoritööst selgus et Eesti õpetajate eneseusk oma loovusesse on küllalki madal. Üheks põhjuseks peab ta seda, et uued valdkonnad (digimaailm, start-up’id jms) tekitavad võõristust. Määravad tegurid on nii kooli- ja kultuuriline keskkond, aga ka uskumused.

Hiljuti sotsiaalministeeriumis erivajadustega laste poliitika juhi ametisse asunud **Liina Lokko** kõneles sissejuhatavalt riigi suundumusest ühitada erivajadusega lastele vajalikud teenused ühtsesse süsteemi, nii et lapsevanemal ei tuleks joosta erinevate asutuste vahel. Samuti on lootus konsolideerida ka kogu info x-tee keskkonnas.

Oma pikaajalise kogemuse põhjal erivajadusega lapse vanemana ja niisuguste laste toetuseks loodud mitmete asutuste rajajana rõhutas ta, et lapse arengus on määrav keskkond. Keskkond mõjutab tundeelu ja psüühika arengut. Kuidas õpetaja/lapsevanem tuleb toime olukorra loomisega, et näiteks pervasiivse arenguhäirega laps, kellel on väga sügav ja põhjalik erihuvi, saaks ka käitumismustreid, kuidas ühiskonnas toimida? Erivajaduste puhul on keskkonna sobivus määravaks teguriks. Näiteks kui on lepitud kokku konkreetne aeg mingiks tegevuseks ja see läheb üle, siis laps ei kohane, ta muutub ärevaks, st emotsioonid (mis on seotud aju kuklapiirkonnaga) saavad võidu täidesaatvate funktsioonide üle (otsmikupiirkond).

Tuntud topelteriliste isikute nagu sügava nägemispuudega raadiotoimetaja Jakob Rosin või kätetu ujuja Matz Topkin jt näitel rõhutas Liina, et on väga oluline leida inimene (ekspert), kes on võimeline panustama arengut toetavaid meetmeid, et puude taga nähtaks lapse annet/tugevusi. Erivajaduste puhul on sageli ka küsimus – kas koolil on vaja teada diagnoosi? Üldine seisukoht on, et pigem mitte. Küll aga oleks oluline anda teada, mis on lapse tugevused ja millised võtted toimivad või millised mitte. Erivajadustega lapsed vajavad väga lihtsaid asju – kõige kindlam on lapselt endalt küsida, mida ta tahab teha või mida vajab. Liina tõi näite hiljutisest külastusest Maarjamaa õppekeskusesse, kus üks noormees soovis teha ISE süüa senise ühe päeva asemel 3x nädalas. Sageli ei arvestata lapse arengutasemega, näiteks on ta näinud, et lasteaias on päevaplaan kirjatähtedega, aga laste lugemisoskuse tase pole ju selles eas tavaliselt veel sellel tasemel. Puudusi on õpetajakoolituses ja juurdunud vanades hoiakutes (a la – laps räägib siis, kui kana pissib). Pedagoogide koolituses on vaja õpetada täidesaatvate funktsioonide arendamise oskust. Liina tõi ka mõned lihtsad nipid: sea piirid (nt lepitakse kokku, et 10 min on vaikus, edasi võib teha nii, nagu laps tahab); kellad igasse seina; tegvuse/tunni strukruur on väga oluline. Tegu-tagajärg seose mõistmise õpetamine (luua start-finiš olukorrad ja võimaldada lapsel õppida nii positiivse kui negatiivse kogemuse pealt). Liiga palju värve ja liiga palju asju väsitab, ülestimulatsioon käivitab sageli afektiivse käitumise. Pipi Pikksukk on kõige tuntum näide kiindumushäirega lapsest, kes toimib valdavalt emotsiooni pealt, ilma täidesaatvaid funktsioone kaasamata – tal pole olnud võimalust emotsioonide reguleerimist õppida ja enesejuhtimist arendada.
Seminari arutelud kujunesid sedavõrd elavaks, et topelterilise lapse teemal planeeritud kaasettekandja ja ühtlasi seminari moderaator **Viire Sepp** loobus oma esitlusest ja kirjutas sellel teemal artikli, mida saab lugeda 10. septembri Õpetajate Lehes (vt https://opleht.ee/2021/09/kui-anded-on-peidus/)

Tavapäraselt anti seminaril üle **Talenditäht 2021** tunnusmärk.

Talenditähe pälvis **Liina Lokko.**

Talendikeskuse juhatuse otsuses seisab: sihikindla ja hingestatud töö eest nii lapsevanema kui ka nõustaja ja koolitajana selle nimel, et me ei unustaks - iga anne loeb!

Talendikeskuse juhatus tõstis eraldi esile ka Kohila Mõisakooli õpetajat, talendikeskuse võrgustiku liiget **Siiri Albergi**, kelle TEDex Tallinna salongis peetud ettekanne „Õpetagem andekate aja raiskamine“ avas paljude inimeste silmad. Ettekanne on järele vaadatav https://www.youtube.com/watch?v=xFn1p_36O7M&ab_channel=TEDxTalks